

**DREPTURILE, PROTECȚIA ȘI ASISTENȚA VICTIMELOR
TRAFICULUI DE PERSOANE ÎN CURSUL PROCESULUI PENAL -
PERSPECTIVE JURIDICE ȘI PSIHOSOCIALE***

Anamaria SIMON,

Inspector de specialitate

Agenția Națională Împotriva Traficului de Persoane,

Centrul Regional Cluj

Telefon: 0744-693971;

Email: simannamaria@yahoo.com

Abstract

Year by year, children, teenagers, women and men are trapped by organized criminal groups and forced to beg, to work in inhuman condition or exploited through sexual exploitation. Trafficking in human beings is a multiphaced phenomenon with serious consequences on victim's safety, health and fundamental rights. This problem has been manifested in regions that lack adequate legislation to prevent it. Recognized as a phenomenon of international organized crime and a gross human rights violation, the trafficking in person prevention, countering and the assistance of victims needs coordinated interinstitutional and multidisciplinary efforts of all those involved in the anti-trafficking fight. This paper presents Romania's legislative and interinstitutional efforts to counteract trafficking in human beings and to assure victims social protection and interests. In this respect, the paper discusses aspects concerning the protection and psychosocial assistance of victims in the penal process, since their identification as victims until the end of criminal proceedings. The Human Trafficking Victims Coordination Program in the Penal Process, implemented by the National Agency Against Trafficking in Person, aimed to increase victims trust in the judicial institutions and their participation in the penal process, is illustrated by a case study.

Key words: *trafficking in person, victim, human trafficking victim's rights, consequences of trauma, the victim during the penal process.*

Drepturile victimelor traficului de persoane

** Lucrarea a fost prezentată la Conferința Națională: „Nevoi, drepturi și responsabilități. Aspecte etice și juridice ale relației profesionale cu persoanele aflate în dificultate”, Cluj-Napoca, 27 septembrie 2008, organizată de Universitatea „Babeș-Bolyai”*

Traficul de persoane este o violare a drepturilor umane, o crimă la adresa demnității și integrității umane. Ciclul traficului de persoane nu poate fi întrerupt fără a avea în vedere drepturile și nevoile celor traficați. Măsurile menite să combată traficul de persoane trebuie să fie centrate pe drepturile victimei, iar asistența specializată și complexă trebuie să fie accesibilă victimelor fără discriminare, pentru a redresa și repara abuzul asupra drepturilor suferite de aceștia:

Dreptul la protecție fizică:

- Victimele traficului de ființe umane pot beneficia, la cerere, de protecție din parte din partea Ministerului Internelor și reformei Administrative dacă sunt părți în procesul penal intentat împotriva traficanților (cf. art. 24, al. 1 din HG nr. 299/2003)
- în cadrul Centrelor de asistență și protecție a victimelor traficului de persoane (cf. Legii 678/2001, art. 53, al. 1)
- prin includerea într-un program de protecție a martorilor - garantat prin Legea 682/2002 privind protecția martorilor

Dreptul la asistență psihologică și socială gratuite:

- Poate fi asigurat atât din partea personalului specializat al Centrelor de asistență și protecție a victimelor traficului de persoane înființate prin Legea 678/2001 (cf. art.32, al.4), cât și din partea Serviciului de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor (conform Legii 211/2004, art. 7)
- Asistența psihologică și socială poate fi asigurată și de către organizațiile neguvernamentale, independent sau în cooperare cu autoritățile publice (cf. Legii 678/2001, art. 12)

Dreptul la asistență juridică gratuită:

- Potrivit Legii 211/2004, art. 14 - 18, acest tip de asistență se acordă la cerere (dacă victima a împlinit vârsta de 18 ani), cu condiția probării calității de victimă a infracțiunilor prevăzute de art. 14 (al. 1, lit.a) sau, potrivit art. 15, dacă venitul lunar al victimei pe membru de familie este cel mult egal cu salariul de bază minim brut pe țară;

- Legea 678/2001 (art. 44) prevede în mod expres că asistența juridică este obligatorie în cazul victimelor traficului de persoane, fără nici o apreciere din partea organelor judiciare

Dreptul la asistență medicală:

- Asistența medicală este garantată victimelor traficului de persoane în cadrul Centrelor de asistență și protecție a victimelor traficului de persoane înființate conform Legii 678/2001 (art. 32, al. 4).

Dreptul la reintegrare școlară:

- Reintegrarea elevilor victime ale traficului de persoane în sistemul educațional, în funcție de specificul traumei suferite (cf HG nr. 299/13.03.2003, art. 16, lit. h)

Dreptul la reintegrare profesională:

- Victimele traficului de ființe umane au dreptul de a beneficia "cu prioritate" de serviciile Agențiilor de Ocupare și Formare Profesională (cf. procedurilor de aplicare ale Legii 678/2001 - HG nr. 299/2003)

Dreptul la informare:

- Cu privire la drepturile procesuale ale persoanei vătămate, părții vătămate și părții civile, precum și a serviciilor de care pot beneficia – de către judecătorul, procurorul, ofițerul sau agentul de poliție la care se prezintă victima (Legea 211/2004, art.4)

Dreptul la confidențialitate:

- Viața privată și identitate victimelor traficului de persoane sunt ocrotite prin prevederile Legii 678/2001

Victimele traficului de persoane - perspectiva psihosocială

Pentru a înțelege reacțiile și comportamentul victimelor traficului de persoane, care uneori pot părea greu de înțeles, atât în viața lor de zi cu zi, cât și în cursul participării lor în procesul penal, va trebui să se aibă în vedere natura gravă a experienței traumatice prin care acestea au trecut. Din perspectiva victimei, experiența de trafic presupune începutul unui ciclu de violențe, abuzuri și teamă, ca urmare a tratamentului brutal, crud și manipulator din partea traficantului.

Prinse în capcana traficantilor, victimele sunt supuse unor tratamente înjositoare și exploatare în regim de sclavie, fiind forțate să accepte exploatarea sexuală sau alte forme de servitute, cum ar fi munca sau servicii forțate, sclavia sau prelevarea de organe. În multe cazuri, victimele au suferit vătămări corporale și psihologice atât de grave, încât, din punct de vedere medical, nu mai este posibilă o refacere completă și revenirea la sănătatea fizică și mentală inițială.

Abuzuri suferite de victime din partea traficantilor pot fi multiple, de la deprivarea de mâncare și odihnă, la condiții de trai extrem de precare, la limitarea sau negarea libertății de accesul la asistență medicală limitat sau negat, modalități diferite de exploatare, abuzul sexual, izolare și uneori menținerea în stare de captivitate, abuzul fizic, amenințările, intimidarea.

Pentru a face față tuturor acestor experiențe traumatice victimele traficului de persoane pot dezvolta o serie de reacții, cum ar fi:

- *Apatie/ resemnare:* Violența, abuzurile, amenințările și controlul exercitat de către traficanți determină victimele să învețe să accepte orice. Orice mijloace sau modalități de a reacționa sau a face față pericolului sunt eliminate, iar traficanții se folosesc de aceste tactici pentru a subjugă și exploata sexual victimele.
- *Supunere/ obediență:* Victimele sunt forțate să adopte un comportament conformist; devin obediente pentru a evita represiunile (pedepsele) și violențele îndreptate asupra lor. Mai mult decât atât, victimele trăiesc într-o atmosferă în care în permanență le sunt oferite informații false, menite să prevină ca ele să se adreseze poliției sau să încerce să fugă.
- *Reacții dezadaptative:* Traumele acumulate determină neîncrederea victimelor față de oricine. Realitatea din jurul lor este distorsionată, iar victimele se îndoiesc atât de ele cât și de alte persoane. Trăind într-o realitate lipsită de control și abuzivă a demonstrat că oamenii în final aleg să se schimbe pe ei înșiși pentru a se “adapta” mediului în care trăiesc, renunțând la a încerca să schimbe caracteristicile mediului. De aceea, devine foarte greu victimelor să ia decizia de a scăpa/ ieși din situația de trafic.
- *Negarea:* Majoritatea victimelor adoptă o reacție de auto-apărare și aleg să nu dezvăluie nimic familiei, prietenilor sau chiar persoanelor chemate să o ajute și

încearcă să țină totul secret. Recurg la minciună pentru a ascunde familiei ceea ce li s-a întâmplat, dar o altă reacție de natură psihologică se creează: puternice sentimente de lipsă de valoare, rușine și vină.

Efectele traumelor se pot manifesta atât pe planul sănătății fizice, cât și a sănătății mentale, victimele prezentând în general un complex de reacții psihosomatice, psihologice și/sau psihopatologice. Acordarea asistenței specializate, în acord cu nevoile lor fiind un element extrem de important în munca cu victimele traficului de persoane.

Asistența psiho-socială victimelor nu este condiționată de participarea lor în procesul penal.

Victima – parte în procesul penal

Declarația Națiunilor Unite privind Principiile de bază în dreptul victimele crimelor și ale abuzurilor de putere (1985), definește termenul de victimă ca fiind acele persoane, care în mod individual sau colectiv, au suferit orice daună, fizică sau psihică, trăiri emoționale, pierderi economice sau vătămarea substanțială a drepturilor lor fundamentale, prin acțiune sau inacțiune care încalcă legislația penală în vigoare, în cadrul statelor membre, inclusiv acele legi care stipulează abuzul ilicit de putere. Persoana este considerată victimă indiferent dacă autorul este identificat, arestat, cercetat sau condamnat și, indiferent de relațiile între autor și victimă.

Specificarea sintagmei de victimă a traficului de persoane apare în Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, ratificată prin Legea nr. 300/2006, care definește victima ca orice persoana fizică supusa traficului de persoane.

În cadrul legislației românești prin termenul persoană vătămată înțelegem persoana care a suferit o vătămare a intereselor sau drepturilor sale prin comiterea unei fapte antisociale. Are această calitate câtă vreme nu s-a început urmărirea penală.

În cadrul procesului penal victima traficului de persoane se poate constitui:

- *Parte vătămată*, ca persoană care a suferit prin fapta penală o vătămare fizică, morală sau materială și participă în procesul penal
- *Parte civilă*, desemnând persoana vătămată care exercită acțiunea civilă în cadrul procesului penal

- *Martor:* Persoana vătămată poate fi ascultată ca martor, dacă nu este constituită parte civilă sau nu participă în proces ca parte vătămată. În această calitate, persoana poate fi audiată cu identitate protejată, atunci când există probe sau indicii temeinice că viața, integritatea corporală sau libertatea lui sau a altei persoane ar putea fi periclitată

Declarația victimei constituie mijloc de probă și poate fi folosită la aflarea adevărului, coroborate cu celelalte mijloace de probă. Tot în cursul procesului penal victimă este interpelată cu privire la prejudiciile materiale și morale suferite, în vederea soluționării și a laturii civile a cauzei.

Obstacole în participarea victimei în procesul penal

De obicei, victimele nu dețin cunoștințe, informații cu privire la procedurile judiciare și administrative aplicabile, motiv pentru care pot manifesta reticență în momentul identificării lor de către organele de urmărire penală. Mai mult, ca urmare a abuzurilor multiple suferite și a consecințelor complexe asupra psihicului lor, victimele pot manifesta neîncredere în a colabora cu poliția sau alte autorități.

În colaborarea cu organele judiciare victimele traficului de persoane pot întâmpina o serie de obstacole interne, cum ar fi:

- Temerea că va fi supusă unei anchete penale, în care prezența ei echivalează cu recunoașterea faptului că a locuit și a lucrat ilegal în țara de destinație
- Teama de a fi trasă la răspundere pentru că a lucrat în industria sexului în pofida situațiilor de impunitate prevăzute de lege
- Temerea victimei de corupție și cunoașterea despre raporturile dintre organele oficiale și traficanți
- Amenințarea victimei de posibila răzbunare din partea traficantului, în măsura în care organele în drept nu îi pot oferi protecție
- Traumatizarea și rușinea victimei cauzate de lucrul sau serviciile pe care trebuia să le presteze, nedorind ca rudele sau cunoștințele sale să afle prin ce a trecut
- Temerea victimei că plângerea sa nu va avea efectul scontat din cauza prejudecăților, cum ar fi prejudecățile despre prostituție
- Lipsa informațiilor cu privire la procedurile judiciare și administrative aplicabile

Colaborarea victimei cu justiția va fi eficientă doar în momentul când obstacolele interne, dar și presiunile, amenințările și riscurile la care este expusă vor fi eliminate, asigurându-se protecția ei fizică și socială deplină, cu garantarea drepturilor sale fundamentale.

Programul de coordonare a victimelor în procesul penal

În lupta împotriva traficului de persoane, atât la nivel de prevenire, cât și de combatere sau asistență a victimelor, se impune o abordare multidisciplinară și interinstituțională. Cooperarea stânsă dintre organele judiciare și alte instituții sau organizații non-guvernamentale constituie o parte esențială a acestui răspuns, scopul comun fiind acela de asigurare a protecției victimelor, cu respectarea și garantarea drepturilor acestora, în conformitate cu documentele internaționale în materie. (Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special a femeilor și copiilor, adițional la Convenția Nașunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate)

Eforturile de protecție a victimelor traficului de persoane trebuie să se regăsească și în măsurile luate în cursul procesului penal, de la identificarea victimei până la finalizarea acestuia. În acest scop, Agenția Națională Împotriva Traficului de Persoane în parteneriat cu Inspectoratul General al Poliției Române, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră Române, Inspectoratul General al Jandarmeriei Române și Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Crimă Organizată și Terorism, cu sprijinul Ambasadei Statelor Unite la București, și-au intensificat și coordonat eforturile, prin implementarea „Programului de coordonare a victimelor traficului de persoane în procesul penal”.

Programul vizează crearea unui răspuns unitar, coordonat, destinat victimelor traficului de persoane care sunt martori sau părți vătămate în procesul penal, prin coordonarea interinstituțională a celor implicați în lupta împotriva traficului de persoane în vederea încurajării victimelor de a participa în cadrul procesului penal.

Obiectivele programului sunt:

- Creșterea numărului de victime ale traficului de persoane care să se constituie parte vătămată sau martori în procesul penal.
- Creșterea gradului de participare a victimelor traficului de persoane la fazele procesului penal.

- Respectarea drepturilor persoanei legate de participarea în toate fazele procesului penal.
- Cunoașterea de către victimă a procedurilor judiciare și administrative aplicabile.
- Facilitarea accesului victimelor traficului de persoane care intră în contact cu organele de anchetă penală, la serviciile de asistență specializate.

Mandatul programului este acela de a menține contactul permanent cu victimele, de a oferi informații victimelor despre drepturile pe care le au și serviciile la care pot să se adreseze pentru asistență specializată, de a fi la curent cu aspectele legate de proces și de a oferi informații victimelor despre mersul cazului și de a informa și pregăti persoana referitor la aspectele cu care se poate confrunta pe parcursul derulării procesului penal.

Instituțiile partenere în cadrul acestor acțiuni sunt de obicei: Parchetul, Tribunalul, Agenția Națională Împotriva Traficului de Persoane cu Centrele Teritoriale, Inspectoratul General al Poliției Române, Serviciile de probațiune, Serviciile de asistență specializată: ONG-uri, DGASPC, centre de stat.

Studiu de caz: Modul de funcționare a Programului de coordonare a victimelor traficului de persoane în procesul penal

Date privind victima:

- M.Lavinia, gen feminin, în vârstă de 20 ani, născută în municipiul Cluj Napoca.
- Provine dintr-o familie organizată, cu 4 copii (victima mai are un frate în vârstă de 24 ani, o soră geamănă și doi frați mai mici în vârstă de 14, respectiv 10 ani)
- A absolvit 8 clase la o școală gimnazială din Cluj Napoca, iar mai apoi a urmat cursurile unei școli profesionale, obținând calificarea în meseria de croitor. A lucrat 3 luni la o firmă de confecții, dar mai apoi a renunțat din cauza salarizării.
- Victima locuiește împreună cu părinții, într-un apartament cu 3 camere.
- Relația victimei cu mama este conflictuală, simte că nu îi oferă înțelegere și ajutor. Despre relația cu tatăl declară că este bună, deși acesta consumă uneori băuturi alcoolice, motiv pentru care în familie există conflicte.

Istoricul de trafic:

- *Racolare:* În vara anului 2006, pe când se afla în concediu la mare, i s-a oferit de către un prieten un loc de muncă la o pizzerie din Spania. Fiind sigură că părinții nu vor fi de acord cu plecarea ei, nu i-a anunțat cu privire la intențiile sale. Nu și-a găsit cartea de identitate, iar la recomandarea traficantului, și-a făcut pașaportul în baza cărții de identitate a surorii sale gemene.
- *Transportul:* S-a realizat cu autoturismul traficantului, fiind însoțită și de un verișor al acestuia, care ar fi urmat să lucreze ca agent de pază în Spania.
- *Exploatarea:* Victima a fost obligată să se prostitueze în cluburi de noapte din Spania, sub amenințările permanente ale traficantului și soției acestuia, care practica de asemenea prostituția. Era supravegheată și însoțită în permanență de către aceștia, atât în apartamentul unde o cazaseră, cât și cluburi. Tot profitul a fost confiscat de către traficant.

Abuzurile suferite de victimă: bătaii (ori de câte ori refuza să meargă la club), amenințări

(că o vor aduce și pe sora ei), deprivare de hrană și îndatorare (pentru transport și cazare).

- *Scăparea:* pe cont propriu, profitând de o scurtă plecare din oraș a traficantilor. S-a întors în țară cu autocarul, iar la scurt timp a semnalat organelor de cercetare penală situația prin care a trecut.

Asistența victimei în procesul penal:

În faza de urmărire penală:

- În cursul lunii februarie 2007, organele de urmărire penală au solicitat prezența inspectorilor de specialitate din cadrul Centrului Regional ANITP la audierea victimei.
- În această etapă victima a fost informată cu privire la rolul fiecărui profesionist (procuror, ofițer de poliție, psiholog), la drepturile pe care le are și serviciilor la care poate avea acces.
- Ulterior, inspectorul de specialitate ANITP (coordonator de caz) a realizat evaluarea inițială asupra nevoilor de asistență ale persoanei și informarea acesteia.

- Referirea persoanei către servicii de asistență specializată. Inspectorul de specialitate - coordonatorul de program teritorial ANITP - a asistat victima în contactarea furnizorilor de asistență specializată: stabilirea unui plan de protecție, consiliere psihologică (evaluare și consiliere psihologică), asistență medicală, medierea relațiilor cu familia, reintegrare profesională (curs de calificare profesională în domeniul operării calculatorului și obținerea unui loc de muncă)

De asemenea, prin menținerea legăturii cu organele de anchetă penală, coordonatorul programului a facilitat:

- Informarea victimei despre evoluția anchetei (de exp. înștiințarea efectuării de arestări)
- Necesitatea luării de noi declarații și înștiințarea victimei de necesitatea și momentul prezentării la organul de urmărire penală
- În situația în care securitatea victimei a fost periclitată s-a solicitat sprijinul ofițerilor de poliție pentru luarea măsurilor de protecție necesare
- Realizarea asistenței logistice legate de transportul pentru prezentarea la organele de anchetă penală.

În faza de judecată:

- Înștiințarea victimei traficului de persoane de inițierea fazei de judecată și necesitatea prezentării în fața instanței. Coordonaarea cu instituțiile responsabile vizavi de procedura citării victimei.
- Însoțirea victimei la sediul instanței de judecată înainte de data procesului pentru a o familiariza cu sediul instanței și sala de judecată. I s-a explicat modul de desfășurare a procesului și rolul persoanelor prezente în sală.
- Protejarea securității victimei traficului de persoane pe durata procesului penal: prin colaborarea cu Inspectoratul de Jandarmi, s-a asigurat protecția fizică a acesteia, evitându-se astfel și posibilitatea exercitării unor presiuni din partea aparținătorilor traficantilor
- Însoțirea victimei de către inspectorul de specialitate ANITP pe toată durata procesului de judecată.
- Asigurarea asistenței juridice de către personal specializat.

- Informarea persoanei cu privire la drepturile pe care le are pe parcursul fazei de judecată: dreptul la asistență juridică, dreptul la asistență psihologică, dreptul la măsuri speciale de protecție, dreptul de a solicita instanței de judecată ca ședința să fie secretă, dreptul de a se constitui parte civilă.

Procesul penal în care victima este implicată nu s-a finalizat până în prezent, informarea ei va continua și după proces, atâta timp cât există un risc de siguranță pentru victimă, familia ei sau alte persoane apropiate.

Rezumat:

În fiecare an, copii, adolescenți, femei și bărbați cad victime ale rețelelor de trafic, fiind obligați să cerșească, să muncească în condiții inumane sau să se prostitueze. Traficul de persoane este un fenomen cu consecințe grave asupra siguranței, sănătății și drepturilor fundamentale ale victimelor. Acest fenomen se manifestă cu precădere în zonele în care lipsește o legislație corespunzătoare.

Recunoscut ca un fenomen infracțional internațional, de crimă organizată și o încălcare gravă a drepturilor umane, prevenirea și combaterea traficului de persoane, precum și asistența victimelor necesită eforturi interinstituționale și multidisciplinare comune ale tuturor celor implicați în lupta antitrafic.

Lucrarea de față prezintă eforturile legislative și de colaborare interinstituțională făcute de România pentru a contracara traficul de ființe umane și de a asigura protecția socială și interesele persoanelor traficate. În acest sens vor fi tratate aspecte legate de protecția și asistența

psiho-socială a victimelor în cursul procesului penal, de la identificare până la finalizarea acestuia. Programul de „Coordonare a victimelor în procesul penal”, derulat de Agenția Națională Împotriva Traficului de Persoane, cu scopul de a crește gradul de încredere a victimelor în organele de aplicare a legii și de a încuraja participarea lor în procesul penal, va fi exemplificat printr-un studiu de caz.

Cuvinte cheie: traficul de persoane, victima, drepturile victimelor traficului de persoane, consecințele traumei, victima în procesul penal.

Bibliografie:

- Asociația Alternative Sociale (2005): *Ghid de practici instituționale în instrumentarea cauzelor cu minori*, Iași, www.alternativesociale.ro
- Asociația Alternative Sociale (2006): *Ghid de informare în domeniul traficului de persoane. Prevenire. Combatere. Asistența victimelor*. Iași, www.alternativesociale.ro
- Zimmerman, C. et al (2003): *The health risks and consequences of trafficking in women and adolescents findings from a European study*, European Commission's Daphne Programme.
- Hodge, D.R. & Lietz, C.A. (2007): *The International Sexual Trafficking of Women and Children: A Review of the Literature*, Affilia, www.sagepublication.com
- Mateuț, Gh. și colab. (2005): *Traficul de ființe umane. Infractor. Victimă. Infracțiune*, Iași, www.alternativesociale.ro
- ICMPD și USAID (2008): *Mecanismul Transnațional de Referire a Victimelor Traficului de Persoane - Proiect*
- Legea nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane
- Legea nr.211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor
- Legea nr. 682/2002 privind protecția martorilor
- Hotărârea Guvernului nr.299/2003 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr.678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane
- Declarația Națiunilor Unite privind Principiile de bază în dreptul victimele crimelor și ale abuzurilor de putere (1985)
- Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane
- Codul de procedură penală